

Коваленко В. В.,*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент**Національної академії правових наук України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2041-250X>*

ПРАВОВА МОДЕЛЬ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. Стаття присвячена правовій моделі стабільності української державності та визначення її структурних елементів, принципів та функціонального призначення в контексті глобальних безпекових трансформацій.

Аргументовано, що правова модель стабільності української державності в умовах глобальних трансформацій – це складна, багаторівнева система, що базується на верховенстві права, інституційній стійкості, соціальній адаптивності суспільства та глибокій інтеграції в структури колективної безпеки. Подальше вдосконалення цієї моделі вимагає системного оновлення законодавства про національну безпеку, деталізації правового статусу суб'єктів забезпечення стабільності та посилення правових гарантій захисту критичної та когнітивної сфер суспільного життя від майбутніх глобальних викликів.

Проаналізовано ключові риси правової моделі стійкості державності України: системність, нормативна визначеність, інституційна безперервність, адаптивність, ціннісна орієнтація та міжнародна інтеграція.

Встановлено, що структурно аналізована модель охоплює нормативно-правові, інституційні, функціональні, ціннісно-правові та міжнародно-правові елементи. На сучасному етапі розвитку української державності існує низка системних викликів, зокрема військово-політичні загрози, інституційна фрагментація, нормативна розпорошеність, кіберризик, соціально-економічна нестабільність та необхідність гармонізації з правом Європейського Союзу.

Обґрунтовано, що вдосконалення правової моделі стабільності української державності має здійснюватися шляхом нормативного закріплення відповідної категорії, формування системи кризового правового регулювання, посилення інституційної координації, розвитку кіберстійкості, забезпечення пріоритету верховенства права та впровадження європейських стандартів.

Наголошено, що стійкість державності – це не статичний стан, а динамічна правова функція держави. Сучасний досвід України продемонстрував, що вітчизняна правова модель стабільності пройшла шлях від декларативних стратегічних документів до жорсткої практичної апробації в умовах повномасштабної правової реальності воєнного стану.

Сучасні виклики формуванню правової моделі стабільності української державності є складними та охоплюють військово-політичну, інституційну, нормативно-правову, цифрову, соціально-економічну та міжнародно-правову сфери. Їх сукупний вплив вимагає формування цілісного правового підходу до забезпечення стабільності держави, який би інтегрував механізми кризового менеджменту, принцип верховенства права та стандарти демократичного управління.

Наголошено, що реалізація запропонованих напрямків дозволить сформувати цілісну правову модель стабільності української державності, яка забезпечить не лише реагування на кризові ситуації, а й превентивне зміцнення державного механізму, підвищення ефективності державного управління, зміцнення конституційного ладу. Стабільність держави залежить від ефективного управління критично важливими функціями, включаючи безпеку, правосуддя, соціальний захист та комунікації.

Ключові слова: стійкість державності, верховенство права, міжнародна інтеграція, ціннісно-правова орієнтація, національна безпека, воєнний стан.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується глибокими трансформаціями глобального безпекового середовища, які суттєво впливають на функціонування держав, їхніх правових систем та інституційних можливостей. Посилення гібридних загроз, зростання інтенсивності збройних конфліктів, кібератак, інформаційних операцій, практики економічних санкцій та нестабільність міжнародно-правових механізмів формують нову архітектуру безпеки, що потребує суттєвого переосмислення окресленої проблематики.

Для України ці процеси стали особливо актуальними через триваючу збройну агресію росії. Війна продемонструвала, що ефективність держави визначається не лише її військовим потенціалом, а й здатністю правової системи забезпечувати безперервність функціонування публічної влади, стабільність конституційного ладу, захист прав людини та адаптацію механізмів управління до кризових умов.

У цьому контексті категорія стабільності державності набуває особливого значення, оскільки виходить за рамки традиційного розуміння національної безпеки та охоплює комплекс правових, інституційних та ціннісних характеристик державного механізму.

Стан дослідження. В сучасній українській правовій науці спостерігається значне зростання інтересу до питань національної стабільності, трансформації державності та забезпечення національної безпеки в контексті гібридних та воєнних загроз. Водночас, аналіз наукових підходів свідчить про відсутність єдиного доктринального розуміння категорії «правова модель стабільності державності», що зумовлює фрагментарність досліджень та їх переважно міждисциплінарний характер [1; 2].

Зазначимо, що Конституція України закріплює фундаментальні принципи державного устрою, визначаючи людину, її права та свободи як найвищу соціальну цінність, а також встановлюючи обов'язок держави забезпечувати сувере-

нітет та територіальну цілісність [3]. Закон України «Про національну безпеку України» та Указ Президента України щодо Концепції забезпечення національної системи стабільності формують нормативну основу розвитку інституцій безпеки [4; 5].

Водночас, вищезазначені акти не містять узгодженого теоретико-правового визначення поняття правової моделі стабільності державності, що свідчить про наявність доктринальної прогалини.

В останні роки в науковій літературі все більше уваги приділяється концепції національної стійкості, яка розглядається як здатність держави, суспільства та інституційної системи протидіяти, адаптуватися та відновлюватися після кризових явищ [1, с. 55–70; 6, р. 60–75]. Водночас переважна більшість досліджень зосереджена на управлінських та безпекових вимірах цієї категорії, тоді як її правова природа залишається недостатньо розробленою.

Саме тому, дедалі актуальнішою стає необхідність формування комплексного теоретико-правового конструкту – правової моделі стабільності української державності, яка б поєднувала конституційно-правові принципи, інституційні механізми, принцип верховенства права та міжнародні стандарти функціонування сучасної держави [7; 8].

Метою статті є формування авторської теоретико-правової концепції правової моделі стабільності української державності та визначення її структурних елементів, принципів та функціонального призначення в контексті глобальних безпекових трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Теоретично-правове розуміння стабільності державності вимагає абстрагуватися від традиційного підходу до національної безпеки як сукупності заходів захисту державного суверенітету.

В сучасних умовах стабільність держави розглядається як якісна характеристика правової системи, що визначає її здатність забезпечувати безперервне функціонування публічної влади, стабільність конституційного ладу та ефективну реалізацію прав і свобод людини навіть в умовах кризових трансформацій [1, с. 90–110].

При цьому акцент робиться переважно на управлінських та організаційних механізмах забезпечення стабільності, тоді як її правовий вимір залишається допоміжним елементом у проведенні дослідженнях.

Потрібно зазначити, що важливе значення має розробка концепції державності як правової категорії політичної суб'єктності держави. У сучасній юридичній літературі державність розглядається як складний правовий конструкт, що відображає здатність держави здійснювати суверенітет, забезпечувати функціонування публічної влади та підтримувати правопорядок в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів [9, с. 88–103]. Саме такий підхід створює методологічну основу для подальших досліджень стабільності державності в правовому вимірі.

С. Мокляк наголошує, що «новими реаліями забезпечення національної безпеки України в умовах відсічі російській агресії стали динамічні зміни в правовому регулюванні безпекових правовідносин, масштабні реорганізації в державних органах, на які покладено виконання безпекових функцій, перегляд їх завдань і повноважень, створення нових органів державного управління (Ставки Верховного Головнокомандувача, обласних військових адміністрацій)» [10, с. 64–74].

У цьому контексті правову модель стабільності державності України можна визначити як систему взаємопов'язаних конституційно-правових, інституційних, функціональних та ціннісних механізмів, що забезпечують безперервність реалізації державної влади, адаптивність правової системи та збереження її легітимності перед внутрішніми та зовнішніми загрозами.

Інституційна складова правової моделі стабільності державності передбачає скоординовану діяльність законодавчої, виконавчої та судової влади, а також органів сектору безпеки та оборони.

Ефективність інституційного механізму забезпечення національної стабільності суттєво залежить від здатності інституцій державного управління адаптуватися до нових умов, оперативно приймати рішення та координувати дії між різними рівнями влади [11, с. 201; 5]. Науковці наголошують на зв'язку між інституційною стабільністю та економічною безпекою та сталим розвитком, але правові механізми її забезпечення залишаються недостатньо деталізованими.

Проведені міжнародні дослідження резюмують, що ефективність державних інституцій у кризових умовах визначається їхньою здатністю до адаптації та підтримки функціональної безперервності [6].

У цьому контексті інституційна стабільність передбачає: – безперервність функціонування державних органів влади; – координацію між рівнями управління; – здатність швидко приймати рішення в умовах невизначеності.

Щодо *функціонального* виміру стабільності державності, то він пов'язаний зі здатністю державного механізму забезпечувати виконання основних функцій навіть в умовах кризових впливів.

Сформовану державну політику в конкретній сфері соціально-економічних відносин можна охарактеризувати як реакцію держави на конкретні питання внутрішніх чи зовнішніх економічних відносин, яка покликана узгодити інтереси, знайти консенсус, необхідний для стабільності українського суспільства, та підтримувати міждержавний соціально-економічний баланс відносин [12, с. 461–467].

У доповідях Організації Об'єднаних Націй неодноразово наголошується, що стабільність держави залежить від ефективного управління критично важливими функціями, включаючи безпеку, правосуддя, соціальний захист та комунікації.

Важливою є *ціннісна* основа правової моделі державної стабільності, що базується на принципі верховенства права, правової визначеності та поваги до прав людини.

Рада Європи у своїх аналітичних документах наголошує, що довіра до правових інституцій та стабільність демократичних процедур є ключовими факторами державної стабільності [13].

Отже, правова модель стабільності української державності формується як багаторівнева система, що включає конституційно-правовий, інституційний, функціональний та ціннісно-правовий виміри. Її особливістю є інтеграція національних правових принципів з міжнародними підходами до забезпечення стійкості як ключової характеристики сучасної держави.

Важливо наголосити на сучасних викликах формування правової моделі стабільності української державності.

Формування правової моделі стабільності української державності відбувається в надзвичайно складному та динамічному безпековому середовищі, яке характеризується поєднанням традиційних та нових загроз. Повномасштабна збройна агресія російської федерації, системні кібератаки, інформаційно-психо-

логічні операції, руйнування критичної інфраструктури, міграційні процеси та економічна нестабільність суттєво впливають на функціонування державного механізму [6; 14, р. 16–32].

1. Військово-політичний виклик.

Найбільш вирішальним фактором є триваюча збройна агресія, яка створює постійну загрозу територіальній цілісності та суверенітету України. У таких умовах правова система функціонує в режимі воєнного стану, що об'єктивно передбачає розширення повноважень органів державної влади та можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод людини [7]. Водночас виникає складна правова дилема між необхідністю забезпечення національної безпеки та дотриманням принципу верховенства права.

2. Інституційний виклик.

Воєнні реалії «виявила» нерівномірність інституційної спроможності державних органів влади. Деякі інституції демонструють високу адаптивність та ефективність, тоді як інші стикаються з проблемами координації, дублювання повноважень та недостатньої взаємодії. Відсутність єдиної правової моделі кризового менеджменту ускладнює забезпечення узгодженості дій у секторі безпеки та оборони та органах державної влади [15, с. 84–92].

3. Нормативно-правовий виклик.

Чинна нормативно-правова база у сфері національної безпеки та оборони формується фрагментарно. Попри наявність Конституції України, Закону України «Про національну безпеку України» та стратегічних документів, відсутня системна кодифікація норм, які б комплексно регулювали питання стійкості державності як єдиного правового явища [4; 8]. Це призводить до нормативної розпорошеності та ускладнює практичну реалізацію управлінських рішень.

4. Цифрово-технологічний виклик.

Цифровізація державного управління та розвиток електронних послуг створюють нові можливості для підвищення ефективності держави, але водночас породжують нові ризики. До них належать кіберзагрози, витік персональних даних, атаки на критичну інформаційну інфраструктуру та використання цифрових технологій у гібридних війнах [16; 17]. У цих умовах правове регулювання кібербезпеки та цифрової інфраструктури набуває системного значення для стабільності державності.

5. Соціально-економічний виклик.

Тривала війна та економічна нестабільність впливають на соціальну структуру суспільства, рівень довіри до державних інституцій та ефективність виконання соціальних функцій держави. Зростаюче навантаження на бюджетну систему, міграція населення та руйнування інфраструктури створюють додаткові ризики для стабільності правової системи.

6. Міжнародно-правовий виклик.

Україна перебуває в процесі європейської інтеграції, що передбачає необхідність гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Водночас, у сфері безпеки та оборони все ще існують розбіжності між національними підходами та європейськими стандартами забезпечення стабільності державних інституцій, що потребує подальшої гармонізації нормативно-правової бази [16].

Вважаємо, що в умовах війни роль державних інституцій трансформується в бік кризового менеджменту та зміцнення виконавчої вертикалі.

Під час збройних конфліктів держави часто змушені застосовувати спеціальні правові механізми, спрямовані на за-

безпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки. У конституційно-правовій доктрині та практиці більшості сучасних держав такі механізми мають форму спеціальних правових режимів, насамперед режиму воєнного стану. Його запровадження супроводжується використанням комплексу правових інструментів, зміст та обсяг яких можуть змінюватися залежно від характеру та масштабів воєнних загроз. Використання цих засобів покликане забезпечити ефективну самооборону держави та належне функціонування її інституцій в умовах війни або реальної небезпеки збройної агресії [18, с. 114–138].

У свою чергу, дослідження Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД) акцентують на тому, що ключовою проблемою залишається відсутність єдиної системи оцінювання державної стійкості та недостатня інтеграція сектору безпеки з іншими сферами публічного управління [2].

Таким чином, сучасні виклики формуванню правової моделі стабільності української державності є складними та охоплюють військово-політичну, інституційну, нормативно-правову, цифрову, соціально-економічну та міжнародно-правову сфери. Їх сукупний вплив вимагає формування цілісного правового підходу до забезпечення стабільності держави, який би інтегрував механізми кризового менеджменту, принцип верховенства права та стандарти демократичного управління.

З огляду на це, *основні напрямки вдосконалення правової моделі стабільності державності України можна визначити як:*

1. Нормативно-правова інституціоналізація поняття стабільності державності (закріплення поняття «стабільність державності» як самостійної правової категорії в законодавстві України).

Доцільно внести відповідні положення до Закону України «Про національну безпеку України» або прийняти окремий рамковий закон, який визначатиме: – понятійний апарат; – принципи забезпечення стабільності; – суб'єктів формування та реалізації політики; – механізми оцінки рівня державної стабільності.

2. Формування системи кризового правового регулювання (нормативне закріплення єдиної системи кризового управління, яка б охоплювала різні правові режими (воєнний стан, надзвичайний стан, надзвичайні ситуації) та забезпечувала їх взаємну узгодженість).

3. Посилення інституційної координації (вдосконалення механізмів координації між органами сектору безпеки та оборони, Кабінетом Міністрів України, Президентом України та органами місцевого самоврядування). Доцільно створити міжурядові центри реагування на кризові ситуації як постійно діючі установи для забезпечення стабільності держави [2].

4. Розвиток правового регулювання кіберстійкості.

З огляду на зростання кіберзагроз, необхідно сформувати окремий правовий режим кіберстійкості держави, який охоплюватиме: захист критичної інформаційної інфраструктури, регулювання державних цифрових послуг, правовий статус систем штучного інтелекту у сфері державного управління, механізми реагування на кіберінциденти [16; 17].

5. Інтеграція принципу верховенства права в систему регулювання безпеки.

Правова модель стійкості держави повинна базуватися на безумовному дотриманні принципу верховенства права. Це передбачає необхідність забезпечення: правової визначеності обмежень прав і свобод, ефективного судового контролю, про-

порційності рішень державних органів влади, запобігання надмірній концентрації влади [3; 13].

6. Гармонізація з європейськими стандартами.

У контексті євроінтеграційних процесів України важливим є наближення національного законодавства до стандартів Європейського Союзу та НАТО у сфері забезпечення стійкості державних інституцій (імплементацию підходів до кризовий менеджмент, захист критичної інфраструктури тощо [16].

У міжнародно-правовій доктрині підкреслюється, що сучасні моделі стійкості державності у країнах НАТО базуються на інтеграції правових, інституційних та кібернетичних механізмів, що має бути враховано при гармонізації українського законодавства [19].

Отже, реалізація запропонованих напрямків дозволить сформувати цілісну правову модель стабільності української державності, яка забезпечить не лише реагування на кризові ситуації, а й превентивне зміцнення державного механізму, підвищення ефективності державного управління, зміцнення конституційного ладу.

Висновки. Стійкість державності – це не статичний стан, а динамічна правова функція держави. Сучасний досвід України продемонстрував, що вітчизняна правова модель стабільності пройшла шлях від декларативних стратегічних документів до жорсткої практичної апробації в умовах повномасштабної правової реальності воєнного стану.

Глобальні безпекові трансформації змусили переосмислити правові параметри безпеки, змістивши акцент із суто військового захисту на комплексну стабільність критичної інфраструктури, інформації та кіберпростору.

Правова модель стабільності української державності в умовах глобальних трансформацій – це складна, багаторівнева система, що базується на верховенстві права, інституційній стійкості, соціальній адаптивності суспільства та глибокій інтеграції в структури колективної безпеки. Подальше вдосконалення цієї моделі вимагає системного оновлення законодавства про національну безпеку, деталізації правового статусу суб'єктів забезпечення стабільності та посилення правових гарантій захисту критичної та когнітивної сфер суспільного життя від майбутніх глобальних викликів.

Література:

- Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 456 с.
- Національний інститут стратегічних досліджень. 2026. URL: <https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka>
- Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Закон України «Про національну безпеку України». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- Про Концепцію забезпечення національної системи стійкості. Указ Президента України № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
- Building Resilience: New Approaches to Risk Governance. OECD. Paris, 2021. 86 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/11/building-resilience_6b655137/354aa2aa-en.pdf
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
- Шаповал В. Феномен конституційного права : монографія. Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ, 2017. 422 с.
- Мокляк С. П., Смолянук В. Ф. Національна безпека України: історичні витоки та пріоритети сьогодення. *Military strategy and technology*, 2025. № 3(3). С. 64–74.
- Концептуальні засади національної стійкості та державна політика врегулювання воєнно-політичних конфліктів: колективна монографія /за заг. ред. Г.П. Ситника ; ТОВ «Академпрес». Київ, 2024. 358 с.
- Мушенко В. В. Принципи формування системи нормативно-правового забезпечення енергетичної безпеки як елементу безпекової політики України. *Право. UA*, 2026. № 1. С. 461–467.
- Council of Europe Reports. 2026. URL: <https://edoc.coe.int/en/>
- Tomy Ronaldi. Strengthening national resilience through integration of public policy and defense strategy in border regions. *NAPBRES*. 2(2). 2025. Р. 16–32.
- Сахарова К. О., Товмашенко Р. Ф., Ляшенко Д. О. Шляхи підвищення резильєнтності публічної політики. *Державне будівництво*, 2025. № 1 (37). С.84–92.
- European Commission. Strategic Foresight Report 2023. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-foresight/2023-strategic-foresight-report_en
- NATO. Resilience and Article 3: Policy Documents, 2022–2024. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3>
- Загуменна Ю. О., Сокуренько В. В. Національна безпека України в умовах воєнного стану: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2024. Том 31, № 2. С. 114–138.
- Journal of National Security Law & Policy. Center on national security, 2026. № 16 (1). URL: <https://nationalsecurity.law.georgetown.edu/journal/>

Kovalenko V. Legal model of stability of Ukrainian statehood in the context of global security transformations

Summary. The article is devoted to the legal model of the stability of Ukrainian statehood and the definition of its structural elements, principles and functional purpose in the context of global security transformations.

It is argued that the legal model of the stability of Ukrainian statehood in the context of global transformations is a complex, multi-level system based on the rule of law, institutional stability, social adaptability of society and deep integration into the structures of collective security. Further improvement of this model requires a systematic update of the legislation on national security, detailing the legal status of the entities ensuring stability and strengthening legal guarantees for the protection of critical and cognitive spheres of public life from future global challenges.

The key features of the legal model of the stability of Ukrainian statehood are analyzed: systematicity, normative certainty, institutional continuity, adaptability, value orientation and international integration.

It is established that the structurally analyzed model encompasses regulatory, institutional, functional, value-based and international legal elements. At the current stage of the development of Ukrainian statehood, there are a number of systemic challenges, in particular military-political threats,

institutional fragmentation, regulatory dispersion, cyber risks, socio-economic instability and the need for harmonization with the law of the European Union.

It is substantiated that the improvement of the legal model of the stability of Ukrainian statehood should be carried out by means of normative consolidation of the relevant category, formation of a system of crisis legal regulation, strengthening institutional coordination, development of cyber resilience, ensuring the priority of the rule of law and implementation of European standards.

It is emphasized that the stability of statehood is not a static state, but a dynamic legal function of the state. The modern experience of Ukraine has demonstrated that the domestic legal model of stability has gone from declarative strategic documents to rigorous practical testing in the conditions of full-scale legal reality of martial law.

Modern challenges to the formation of a legal model of stability of Ukrainian statehood are complex and cover

the military-political, institutional, regulatory-legal, digital, socio-economic and international legal spheres. Their combined impact requires the formation of a holistic legal approach to ensuring the stability of the state, which would integrate crisis management mechanisms, the principle of the rule of law and standards of democratic governance.

It is emphasized that the implementation of the proposed directions will allow the formation of a holistic legal model of stability of Ukrainian statehood, which will ensure not only a response to crisis situations, but also a preventive strengthening of the state mechanism, increasing the efficiency of public administration, and strengthening the constitutional order. The stability of the state depends on the effective management of critical functions, including security, justice, social protection and communications.

Key words: stability of statehood, rule of law, international integration, value-based and legal orientation, national security, martial law.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 28.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 10.09.2026